Human Rights: Concept and Status in India and World

Dr. Balid Ujwala Shivaji
Principal,
College of B.Ed. Ausa, Dist. Latur (M.S.) India

Abstract

The research paper has been attempted to explore to provide some entry points into the worlds of human rights thinking, activism, and law. This paper concentrates on the power of ideas to mobilize people against injustice and indignities. Human rights do not really resolve the tension between competing interests and various visions of how the world should be, rather, human rights ideas provide the vocabulary for arguing about which interests should prevail and how best to achieve the ends we have chosen. This short introduction actually looks at the content of a number of rights rather than simply telling the human rights story of revolutions, proclamations, and continuing struggles. Calling for a world based on respect for human rights is easy; adjusting current arrangements to achieve full respect for human rights is a never ending process when we consider that there are human rights to life, equality, free speech, privacy, health, food, and housing. Human rights are about each of us living in dignity, and we are a long way from achieving that on a global scale. The present paper depicts one of the most significant has been the movement for women's rights, with roots back over the centuries. The struggle against discrimination has also led to civil rights and anti-racism movements over the world.

Key Words: Introduction, Human rights, education, revolutions.

Introduction

The major advances in human rights and human development came after the horrors of the Second World War. In 1945 the United Nations, followed by the universal declaration of human rights in 1948. The concept of a 'human rights culture' also means different things to different people. To some, it means ensuring that everyone is treated with respect for their inherent dignity and human worth. To others, it means that judges, the police, and immigration officials are required to protect the interests of terrorists, criminals, and other undesirable elements at the expense of the security of the population. This tension recently came to a head in the United Kingdom with popular newspapers ridiculing the application of the new Human Rights Act. The tension is, in a way, inherent in the operation of human rights protections. Human rights come into play to stop governments and other actors from pursuing expedient policies at the expense of the well-being of certain individuals and the proper functioning of a democratic society under the rule of law. At times, human rights protections may seem to be anti- majoritarian ; indeed, human rights may serve to protect people from the 'tyranny' of the majority. But, as we shall see, with the exception of the absolute ban on torture, human rights law does allow for security needs to be taken into consideration.

The historic development of the concept of human rights is often associated with the evolution of Western philosophical and political principles, yet a different perspective could find reference to similar principles concerning mass education, self fulfilment, respect for others, and the quest to contribute to others' well-being in Muslim, Hindu, or Buddhist traditions. Religious texts such as the Geeta, Bible and the Koran can be read as creating not only duties but also rights. Recognition of the need to protect human freedom and human dignity is requisite for sustainable development.

Freedom from discrimination for equality

The 20th century's progress towards equality regardless of gender, race, religion, ethnicity or age was propelled by social movements. One of the most significant has been the movement for women's rights

Hindustani Education Society's Azad Senior College AISHE Code C-7418
Principal
Hindustani Education Society's
Azad Senior College, Ausa
Scanned with ACE Scanner
Scanned with OKEN Scanner

CURRENT GLOBAL REVIEWER
Half Yearly Nov 2017-Apr 2018 | UGC Approved | ISSN : 2319 - 8648
Issue X Vol IV, March. 2018 | Sr. No. 64310 | Impact Factor : 2.143

Hindustani Education Society's Azad Senior College, Ausa
AISHE Code C-7418

An Experimental Study of The Use of Group Discussion to Assess Learning Attitudes of College Students

Dr. Balid Ujwala Shimon
College of B.Ed. Ausa, Dist. Latur (M.S.) India

-------- (11) --------

ABSTRACT

The research paper has been attempted to explore the effectiveness of group discussion on overall understanding and participation in the concept by the students. The study is carried out in College of B.Ed. Ausa, where a group of five students were taken into consideration and a total four groups were formed. These groups were named as group A, group B, group C and group D. They were allowed to discuss on a list of topics which were selected by them. The rules and regulations were given to students so that the topic should not go in irrelevant manner. In this experimental observations the Group discussion exercises are used to assess general behaviour traits such as listening skills, social skills and problem solving skills, although depending on the topic have applied for other behaviour may be assessed as well as percentage of participant in given topic. On observation the results were recorded and Each group discussion exercise will include one or more assessors who are trained to observe and assess and team members' behaviour against the behaviour relevant for the topic they have applied for.

Key Words: Group Discussion, Assess, Students, knowledge, communication

INTRODUCTION

The purpose of this study was to assess the effectiveness of group discussion experimentally through observation of college students. There is a natural hierarchy in discussion classes, from individual preparation, to small group, to class. At each stage, insights are added that were not apparent at the earlier stage. Class discussions are usually improved if preceded by leaderless small-group sessions. Scheduling those is usually a great problem, but if the subject matter or particular issue seems to lend itself to such sessions, they are often worth the trouble. If students are having trouble with the discussion format, organize smaller study group discussions before class. Small groups are a place where strong students can help weak students and shy students can more comfortably contribute behaviors that are worth encouraging.

The skills that are usually assessed in a Group Discussion are:

- Leadership Skills
- Motivational Skills
- Communication Skills
- Interpersonal Skills
- Team Building Skills
- Divergent Thinking
- Tolerance to Ambiguity
- Presentation Skills
- Analytical / Logical skills
- Listening skills

MATERIALS AND METHODS

Principal
Hindustani Education Society's
Azad Senior College, Ausa

Scanned with ACE Scanner

Scanned with OKEN Scanner

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318 | UGC Approved Sr.No.62759 | Vidyawarta® | April To June 2018 Issue-22, Vol-03 | 0121

AISHE Code C-7418

29

तंत्रविज्ञानाचे शिक्षणातील योगदान

डॉ. बलीद उज्वला शिमोन
बी.एड्. कॉलेज औसा
जि. लातूर (महाराष्ट्र)

****

प्रास्ताविक:–

सध्याचे युग हे माहिती तंत्रज्ञानाचे युग म्हणून ओळखले जाते. शिक्षणामुळे सामाजिक परिवर्तन घडून येते, हे तसे सर्वमान्य आहे. तेव्हा शिक्षणात होणारे बदलसुध्दा मान्य केले जातील. आज सुध्दा अगदि शिक्षणामध्ये संगणक, इंटरनेट असे आधुनिक माध्यमे ज्ञान देण्याचे कार्य करीत आहेत. संगणक हा विषय मुळत: प्रात्यक्षिक कार्यावर आधारीत असल्याने अध्ययन अध्यापन करत असताना संगणकाचा उपयोग प्रभावीपणे करता येतो. याकरीता तंत्रज्ञान या विषयाचा समावेश अभ्यासक्रमात करण्यात आला आहे. (शैक्षणिक संशोधनाची मुलतत्त्वे १९९९ मुळे रा.श. उमाटे वि.द. महाराष्ट्र विद्यापीठ ग्रंथ निर्मिती मंडळ नागपूर) कोणत्याही देशाची प्रगती ही त्या देशाच्या शिक्षण पद्धतीवर अवलंबून असते. शिक्षण पद्धती अधिक सुयोग्य होण्यासाठी वारंवार निर्माण होणाऱ्या समस्यांचा उलगडा करून अपेक्षीत बदल करणे आवश्यक असते.

➤ माहिती तंत्रज्ञानाचा शिक्षण क्षेत्रावरील परिणाम:–

आताच्या जगामध्ये सर्वच स्तरात संगणक व माहिती तंत्रज्ञानाच्या विस्फोटाला शैक्षणिक व्यवस्थेत सामोरे जावे लागत आहे. शिक्षण प्रक्रियेत माहिती ही सुनियोजीत असल्यास वर्गीकृत स्वरूपात मिळविण्यासाठी तंत्रज्ञान विकसीत करण्यावर भर दिला जातो. विद्यार्थ्यांना संगणकाच्या साक्षरतेसह विकसित करणे गरजेचे बनले आहे. ज्ञान आत्मसात करण्याचे विविध मार्ग संगणकामुळे उपलब्ध झाले आहेत. विविध देशातून जगाच्या कोना कोपऱ्यातून माहिती मिळविणे क्रमप्राप्त झाले आहे. संगणकाचे ज्ञान शिक्षकाच्या दृष्टीने अपरिहार्य बनले असून संगणक क्रांतीशी शिक्षकाने एकरूप होणे महत्वाचे आहे.

➤ संगणक व शिक्षक:–

संगणक हे इलेक्ट्रॉनिक उपकरण असून त्याद्वारे माहिती प्राप्त करणे संकलीन करणे व देणे या क्रिया केल्या जातात. बदलत्या युगात ज्ञान देणारे साधन म्हणून केवळ क्रमिक पाठ्यपुस्तक न राहता संगणक व माहिती तंत्रज्ञानाची प्रगती अध्यापन पध्दतीत परिणाम घडवून आणणारी आहे. संगणकाच्या सिस्टिममध्ये शैक्षणिक घटकाची माहिती एका विशिष्ट प्रोग्रामद्वारे ठेवली जाते ती माहिती शिक्षणार्थ्याच्या वेळेनुसार सोईनुसार व गतीनुसार केव्हाही वापरता येते. शिकलेल्या पाठाची उजळणी करता येते. आली नविन पाठ शिक्षकाच्या मदतीशिवाय विद्यार्थ्यांना शिकता येते. स्वयं अध्ययन आणि सुधारणात्मक अध्ययन यात संगणकाचा प्रभावी वापर करता येतो. अध्यापनासाठी अधिक माहिती व संदर्भ शिक्षकाला हवे असतात. या सर्व माहितीचा साठा करून आवश्यक त्या वेळी माहिती उपलब्ध करून घेता येते. विशिष्ट विद्यार्थ्यांबाबत त्वरीत माहिती मिळवून अध्यापनात बदल करता येतो. विद्यार्थी व संगणक यांच्यात सतत आंतरक्रिया होत असतात. यातून माहिती प्रस्तुतीकरणाचे काम पुढे चालू राहते. त्यामुळे विद्यार्थी सतत कार्यान्वीत राहतो विद्यार्थ्याला माहिती पुरवली जाऊन त्यावर प्रश्न विचारले जातात. व प्रत्याभरण दिले जाते.

➤ संगणकाच्या साहयाने पाठ:–

पाश्चात्य देशात शाळांमधून व घराघरातून संगणकाचा वापर मोठया प्रमाणावर होतो. त्यामुळे आंतर क्रियात्मक पाठ घेणे सोपे जाते. विद्यार्थ्यांना अनेक विषयावर, कौशल्यावर संगणकाचे पाठ मिळू शकतात. समस्या निराकरण कौशल्य शिकण्यासाठी,

Principal
Hindustani Education Society's
Azad Senior College, Ausa

Scanned with ACE Scanner

Scanned with OKEN Scanner

..I/03051/2012
ISSN: 2319 9318 UGC Approved Sr.No.62759 Vidyawarta® | April To June 2018 Issue-24, Vol-02 | 0123

26

माध्यमिक शाळेतील ग्रंथालयातील पुस्तकांचा वापर : एक दृष्टीक्षेप

डॉ. वनोदे उज्वला शिवाजी
बी.एड. कॉलेज औसा

जिथे ग्रंथ नाही, तिथे ज्ञान नाही. जिथे ज्ञान नाही तेथे जीवनाला कांहीच अर्थ नाही.

सृष्टीतरील पहिल्या मानवाने प्रथम हावभाव व खुणा व त्यानंतर विचार भावना व्यक्त करायला, आंगिक हालचाली, सांकेतिक खुणा आवाज इ. साधनांचा वापर केला. कालांच्या प्रवाहात अनेक प्रकारचे हावभाव, खाणा खुणा अक्षर, अक्षरसमूह, भाषा इ. प्रकट झाल्या आणि या बोली अक्षरांना नंतर चित्रलिपीत अंकबद्ध करून लेखी स्वरूप दिले गेले. अशा प्रकारे अनेक ग्रंथ निर्माण झाले यांचाच कालानुसार ग्रंथालयाचे स्वरूप प्राप्त झाले जागतिक इतिहासात प्राचीन काळापासून ग्रंथालयाचे स्थान मानवता पावलेले आहे. ग्रीक, सुमेरिया, रोम, इजिप्त इ. ठिकाणी ग्रंथालयाचे दाखले आढळतात. यातील एक असेही दिसून आले की पूर्वी ग्रंथालयांना राजाश्रय सुद्धा मिळत होता. भारतात तक्षशिला, नालंदा, आदी ठिकाणी ग्रंथालय अस्तित्वात असल्याचे दाखले मिळतात प्राचीन काळातील ग्रंथालय राजामहाराजांच्या नियंत्रणा खाली होते. पौराणिक काळा मध्ये सत्संग साधन म्हणून ग्रंथालयाचा उल्लेख केलेला होता. त्यावेळचे ग्रंथालय मातीच्या विटा, लाकडी ठोकळा, ताडपत्र, भूर्जपत्र, धातूच्या पट्ट्या इ. स्वरूपात होते. हे साहित्य ग्रंथालयागृहात संरक्षित करून ठेवण्यात येत होते सामान्य जनतेस अशा प्रकारच्या साहित्याचा उपयोग करण्यास बंदी होती.

बदल हा निसर्गाचा नियम आहे कालानुसार बदल होत असतो. जुन्या गोष्टी जतन करून नव्या ज्ञानात शिक्षणाने मनुष्य विचार प्रवृत्त होतो. विचार संपत्ती हीच मनुष्याच्या जीवनातील संपत्ती आहे. मुले राष्ट्राची संपत्ती आहे. आजचा विद्यार्थी उद्याचा नागरिक आहे. म्हणून शाळा हे संस्काराचे साधन आहे. शाळेत शास्त्र वयात योग्य संस्कार दिले जातात व सर्व गुण संपन्न सक्षम मुलांची जडणघडण केली जाते. आज विद्यार्थ्यांना परीक्षा पुरते अध्यापन न करता योग्य त्या वाचन सवयी विद्यार्थ्यांत विकसीत झाल्या पाहिजेत त्या दृष्टीने शालेय जीवनातील ग्रंथालयाचे महत्त्व अनन्य साधारण आहे. ग्रंथालय हा शाळेचा आत्मा आहे. विद्यार्थ्यांच्या आवडी, अभिरुची यांना महत्त्व देऊन वेगवेगळ्या प्रकारची पुस्तके वाचनालयात असणे आवश्यक आहे. भारतात प्रत्येक तालुका, शहरात ग्रंथालय / वाचनालये दिसून येतात. विद्यार्थ्यांना वाचनाची व स्वयं अध्ययनाची सवय लागून एक प्रकारचे अनौपचारिक शिक्षण घेण्याचे कार्य ग्रंथालया द्वारे केले जाते. शिक्षकांनी शिकविलेल्या एखाद्या विषया संदर्भात विद्यार्थ्यांना शंका आल्यास पुन्हा शिक्षकाकडे जाऊन त्या अडचणींचे निरसन करुन घेण्याचा प्रयत्न सहसा करीत नाही. अशा वेळी विद्यार्थी ग्रंथालयात जाऊन अडचणींचे निरसन करून घेऊ शकतो विद्यार्थ्यांच्या विषया संदर्भात अनेक प्रकारचे साहित्य ग्रंथपालाच्या मदतीने तो घेऊ शकतो. स्वयंअध्ययनास प्रेरित होतो विद्यार्थ्यांचे वय हे संस्कारक्षम वय होय. या वयातील सवयी दीर्घकाळ टिकणाऱ्या असतात शालेय शिक्षणातील ग्रंथालयामुळे गुणात्मक व संख्यात्मक विकास होत असतो म्हणी. यातून ज्ञान पुस्तके, नियत कालीक वर्तमान पत्र, हस्तलिखित, कॅसेट, नकाशा, सी.डी. संगणक इ. साधनांचा उपयोग होतो. या साठी शालेय ग्रंथालय हे सुसज्ज व अद्यावत असणे आवश्यक आहे. १० ते १२ वयागट वाचन संस्कार घडविण्यासाठी महत्त्वाचे असते आल्या मानोत्ताप आकार होत असतो म्हणून त्यांची अनुकरण प्रियता, आदर्शाची ओढ इ. लक्षात घेऊन उत्साही शिक्षकाकडून शाळेतील विविध उपक्रमाद्वारे विद्यार्थ्यात वाचनाची मूल्य रूजविता येतील. ज्ञानाच्या कक्षा रुंदावल्या आहेत स्पर्धेचे युग निर्माण झाले आहे. विद्यार्थ्यांना स्पर्धेमध्ये टिकायचे असेल तर स्वयं अध्ययन आवश्यक आहे. स्वप्रयत्न, स्वयंशिक्षण हेच खरे शिक्षण आहे. विद्यार्थ्यांत जास्त गुण मिळण्याची इच्छा असल्याने त्या साठी स्वकष्ट करण्यापेक्षा तयार साहित्य मिळवून पाठांतर करून जास्तीत जास्त गुण मिळण्याची धडपड चालू असते हे पाहिले की सध्याची स्मरणशक्ती वर आधारित परीक्षा पद्धती किती कुचकामी आहे याची जाणीव होते. वर्गात शिक्षक शिकवितील तेवढा वाचू, ही प्रवृत्ती नाहीशी करून ग्रंथालयात बसून अध्ययन करण्याची गरज आवश्यक आहे.

१५ ऑगस्ट १९४७ रोजी भारत स्वतंत्र झाला देशाची

AISHE Code C-7418 Hindustani Education Society's Azad Senior College, Ausa
Principal
Hindustani Education Society's
Azad Senior College, Ausa
Scanned with ACE Scanner
Scanned with OKEN Scanner

CURRENT GLOBAL REVIEWER

Half Yearly - Nov 2017-Apr 2018 | UGC Approved | ISSN : 2319 - 8648
Issue X Vol III, Feb. 2018 | Sr. No. 64310 | Impact Factor : 2.143

AISHE Code C-7418

Innovative Teaching Methods And Their Significance

Dr. Balid Ujwala Shimon
College of B.Ed. Ausa, Dist. Latur (M.S.) India

(1)

ABSTRACT

The research paper has been attempted to explore to provide comparison between the traditional methods of teaching as well as computer aided teaching and to suggest other useful teaching methods that can be attempted in imparting knowledge to the students. Basically teaching process must include two prime components sending and receiving information. Ultimately, a teacher tries his best skills to impart knowledge as the way he understood it. So, any communication methods that serve this purpose without destroying the objective could be considered as innovative methods of teaching. The use of advanced innovative methods in educational institutions has the potential not only to improve education, but also to empower people, strengthen governance and galvanize the effort to successfully achieve the human development goal for the country. Advanced technology plays a significant role in teaching learning process. In order to improve the excellence in teaching, innovative methods of technology should be used. This is because the world is growing very fast with technology. Therefore using new technological methods will change the strategy of learning. Unlike traditional classroom teachers, modern teachers use new technology in the classroom to improve the student's experience. Innovative teaching means creativity and novelty of the teacher which changes the style and method of teaching. The purpose of this paper is to suggest useful innovative teaching methods which could easily be imparted knowledge to the students.

Key Words: Innovation, multimedia, teaching, knowledge, communication

INTRODUCTION

Education is a light that shows the mankind the right direction to a powerful surge. If education fails to inculcate self-discipline and commitment to achieve in the minds of student, it is not their fault. We have to convert education into a sport and learning process has to generate interest in the students and motivate them to stay back in the institution than to run away from it. Education should become a fun and thrill to them rather than burden and boredom. It is an integral part of their growth and helps them become good citizens. Education is an engine for the growth and progress of any society. It not only imparts knowledge, skills and inculcates values, but is also responsible for building human capital which breeds, drives and sets technological innovation and economic growth. In today's era, information and knowledge stand out as very important and critical input for growth and survival. Rather than looking at education simply as a means of

Principal
Hindustani Education Society
Azad Senior College, Ausa

Scanned with ACE Scanner

Scanned with OKEN Scanner

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318
UGC Approved Sr.No.62759
Vidyawarta®
Jan To March 2018
Issue-22, Vol-15
079

19

गुणवत्ता पूर्वक शिक्षण

डॉ. [illegible]

बी.एड कॉलेज, औसा

प्रस्तावना:–

मनुष्याचे जीवन सुखी व समृध्दी होण्यासाठी चांगले शिक्षण मिळाले पाहिजे सर्वांगीण विकासासाठी शिक्षण आवश्यक आहे. सुसंस्कारीत मन मनुष्याला प्रगतीच्या शिखरावर घेऊन जाते. लहानपणापासूनच संस्कारक्षम वातावरणाने मुलांची वाढ झाल्यास देशाचा आदर्श नागरीक तयार होते परंतु आज सर्वच क्षेत्रामध्ये नैतिकतेचा ऱ्हास होत असल्याचे दिसून येत आहे. भ्रष्टाचार, गुन्हेगारी, लाचारी, बलात्कार इ.कारणाने समाज जीवन दूषीत होऊन वातावरण गढूळ होत आहे. शाळा, महाविद्यालय, विद्यापीठ, शिक्षक आणि विद्यार्थी यांच्या संदर्भात व्यक्तीमत्वाची अधोगती ही चिंताजनक बाब बनली आहे. शिस्त व सदाचार यांच्या संदर्भात पालक, विद्यार्थी, शिक्षक, सामाजिक नेते इ.मध्ये जरी भिन्नता असली तरी सर्वांनाच सदाचरण व शिक्षण अपेक्षित आहे.त्यासाठी धार्मिक नैतिक व सांस्कृतिक शिक्षण द्यावे असे म्हटले जाते.शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांत आत्मविश्वास निर्माण केला पाहीजे तरच स्वत:च्या समस्या स्वत: सोडविण्याचे सामर्थ्य त्यांच्यात येईल त्यासाठी प्रेमळ सुस्वभावी, आशावादी, निर्व्यसनी, अद्यावत ज्ञानाचे शिक्षक मिळणे आवश्यक आहे. उद्याचा भारत आजच्या वर्गातून घडवला जातो. म्हणून भूतकाळ, वर्तमानकाळ व भविष्यकाळाचेही ज्ञान शिक्षकांना असणे आवश्यक आहे.

आज समाजात नैतिक मूल्य संस्कार कमी झालेले दिसून येतात. आजची पिढी विध्वंसक बनत चालली आहे.यासाठी शिक्षणाद्वारे मानवतावादी दृष्टीकोन जपणारे व माणूस बनविणारे शिक्षण मिळणे आवश्यक आहे [illegible] शिक्षकांचे व्यक्तीमत्व प्रभावी असेल तर त्याची छाप विद्यार्थ्यांवर पडते व त्यांचे आयुष्य [illegible]

स्वर्गीय पंतप्रधान राजीव गांधी यांनी इ.स.१९८६ मध्ये राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण या मध्ये आठव्या प्रकरणात शिक्षणाचा आशय व शैक्षणिक प्रक्रिया या मध्ये नैतिक मुल्ये व भावनिक विकासावर भर देण्यात आला आहे. विचार परिवर्तनातून बुध्दी परिवर्तन बुध्दी परिवर्तनातून व्यक्ती परिवर्तन व व्यक्ती परिवर्तनातून समाज परिवर्तन घडते व हे सगळं शिक्षणातून अपेक्षित आहे. महाराष्ट्र शासनाने जून १९९७ पासून शालेय स्तरावर मुल्यशिक्षण हा विषय सुरू केला. पुढील दहा मुल्ये त्यात समाविष्ट करण्यात आली आहे.

- श्रम प्रतिष्ठा
- राष्ट्रभक्ती
- स्त्री पुरुष समानता
- राष्ट्रीय एकात्मता
- सर्व धर्म समभाव
- वैज्ञानिक दृष्टीकोन
- संवेदनशीलता
- सौजन्यशीलता
- वक्तशीरपणा
- नीटनेटकेपणा

या मुल्यांची जाणीव पूर्वक क्रमीक पाठ्यपुस्तकामध्ये समावेश करण्यात आला आहे. बालमनावर चांगले संस्कार करून आदर्श नागरीक तयार करणे हे मुल्य शिक्षणाचे प्रमुख उद्दिष्ट आहे.

- **शिक्षकांची कार्ये:–**

- बट्रड रसेल:– आई,वडील व शिक्षक यांच्या कडून मुले श्रध्दा स्वीकारतात जीवनामध्ये रूजलेल्या

AISHE Code C-7418
Principal
Hindustani Education Society's
Azad Senior College, Ausa
Scanned with ACE Scanner
Scanned with OKEN Scanner

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318
UGC Approved Sr.No.41012
Vidyawarta®
Oct. To Dec. 2018
Issue-28, Vol-07 | 097

AISHE Code C-7418
Hindustani Education Society's Azad Senior College

21

पर्यावरण शिक्षण शालेय विषय एक चिकित्सा

डॉ. बलीद यु. एस.
आझाद सिनिअर कॉलेज (बी.एड) औसा

प्रास्ताविक:—

पर्यावरण व मानव यांचा संबंध अनादि काळापासून आहे. मानवाच्या अस्तित्वापूर्वीपासून पर्यावरण अस्तित्व आहे. निसर्गाचे ऋण व्यक्त करण्याची भावना प्रत्येक व्यक्तीमध्ये असणे आवश्यक आहे. कवी, लेखकांना आपल्या सौदर्याने भूरळ घालणारा, शास्त्रज्ञांना प्रश्नांकीत करणारा निसर्ग मानवाच्यर हस्तक्षेपामूळे संकटात आहे. ही समस्या कोणा एका व्यक्तीचे नाही, एका देशाची नाही तर आंतरराष्ट्रीय आहे. १९७२ मध्ये स्कॉट होम (जोमटिग) येथील पर्यावरण विषयक जागतिक परिषदेनंतर पर्यावरण विषयक समस्यांची जणीव सर्व देशांना होऊ लागली कोणत्याही समस्याचे उत्तर शिक्षणाच्या प्रभावी माध्यमातून शोधता येते म्हणून पर्यावरण शिक्षण या विषयाच्या माध्यमातून शिक्षणाच्या सर्व स्तरावर जागृती करण्याचे ठरले १९८६ च्या राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणानुसार अभ्याक्रमाच्या दहा गाभाभूत घटकामध्ये पर्यावरणाचे संरक्षण हा गाभाभूत घटक अंतर्भूत करण्यात आला त्यामुळे सर्व शालेय विषयामध्ये पर्यावरण संबंधीचा आशय समाविष्ट करण्यात आला. १८ डिसेंबर २००३ रोजी भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाने शैक्षणिक संशोधन आणि प्रशिक्षण परिषदेला (एन.सी. इ.आर.टी) पर्यावरण विषयक शिक्षण हा अनिवार्य विषय म्हणून देशभर लागू करण्यासाठी आदर्श रूप अभ्यासक्रम विकसित करण्याचा आदेश दिला. इ.स २००५—०६ पासून पर्यावरण शिक्षण या विषयाच्या अंमलबजावणीला प्रारंभ झाला. महाराष्ट्र शासनाने त्याला गती दिली. विद्यार्थ्यांना पर्यावरण शिक्षण देणे आणि पर्यावरण शिक्षण विषयाच्या आणि ... योजना यशस्वी होण्यासाठी आणि विद्यार्थ्यांच्या मनावर पर्यावरण विषयक संस्कार कायम स्वरूपी रूजण्यासाठी शिक्षकांना मार्गदर्शन करण्यात आले. विद्यार्थ्यांना पर्यावरणाविषयी ज्ञान देऊन त्यांच्या अंगी पर्यावरण संवर्धनाविषयी सकारात्मक दृष्टीकोन निर्माण करण्याची प्रक्रिया अभ्यासातून सुरू झाली.

उद्दिष्टे:—

१. शालेय अभ्यासक्रमातील पर्यावरण शिक्षण विषयाच्या अभ्यासक्रमाचे स्वरूप अभ्यासणे.

२. पर्यावरण शिक्षण विषयाच्या शिक्षकांच्या अध्यापनाच्या अडचणींचा अभ्यास करणे.

३. पर्यावरण शिक्षण विषयक उपक्रम राबविण्यात येणाऱ्या अडचणीचां अभ्यास करणे.

४. पर्यावरण शिक्षण विषयाच्या शिक्षकांना या विषयात येणाऱ्या अडचणींवर उपाय सुचविणे.

महाराष्ट्र शासनाने शालेय स्थरावर वेगवेगळ्या विषयातून पर्यावरण शिक्षण देण्यास सुरूवात केलेली आहे. पर्यावरणातीनल वाढते असंतुलन व प्रदुषण या सारख्या समस्येबद्दल विद्यार्थ्यांमध्ये जागृती निर्माण करून पर्यावाणाविषयी आवड निर्माण करण्यासाठी पर्यावरण शिक्षण महात्वाचे आहे. आज ग्लोबल वार्मिंग सारखी समस्या उदभवत आहे.याची जाणीव विद्यार्थ्यांना होण्यासाठी पर्यावरण शिक्षणाची अत्यंत आवश्यकता आहे.

पर्यावरणीय समस्या:—

१. परिसंस्था असंतुलन वाढती लोकसंख्या, प्रदुषण, मानवी हस्तक्षेप यामुळे परिसंस्था धोक्यात आली आहे.

उपाय:—

१. हम दो हमारे दो वृक्ष हे सर्वांनी स्वीकारणे आवश्यक आहे.प्रत्येक व्यक्तीने एक झाड लावून त्याचे संगोपन करणे आवश्यक आहे.

२. नैसर्गिक साध संपदेचे शोषण:—

मनुष्याने जल, वायू, भूमी, वनस्पती, खनिजे या सर्वावर आपला हक्क स्थापण केला आहे. स्वतःच्या विकासासाठी नैसर्गिक साधन संपदेचे शोषण केले जात आहे.

Principal
Hindustani Education Society's
Azad Senior College, Ausa
Scanned with ACE Scanner
Scanned with OKEN Scanner

MAHMUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318
UGC Approved Sr.No.62759
Vidyawarta®
April To June 2018
Issue-24, Vol-02
0125

26

माध्यमिक शाळेतील ग्रंथालयातील पुस्तकांचा वापर : एक दृष्टीक्षेप

डॉ. बलीद उज्वला शिमोन
बी.एड्. कॉलेज औसा

****

जिथे ग्रंथ नाही, तिथे ज्ञान नाही. जिथे ज्ञान नाही तेथे जीवनाला कांहीच अर्थ नाही.

सृष्टीवरील पहिल्या मानवाने प्रथम टप्प्यात स्वत:चे मत विचार भावना व्यक्त करायला, शारीरिक हालचाली, सांकेतिक खुणा आवाज इ. साधनांचा वापर केला. काळाच्या प्रवाहात अनेक प्रकारचे हावभाव, खाणा खुणा शब्द, शब्दसमूह, भाषा इ. प्रकट झाल्या आणि या बोली भाषांना नंतर लिपीमध्ये शब्दबध्द करून लेखी स्वरूप दिले गेले. अशा प्रकारे अनेक लेख निर्माण झाले यानाच कालानुरूपाने ग्रंथालयाचे स्वरूप प्राप्त झाले जागतिक इतिहासात प्राचिन काळापासून ग्रंथालयाचे स्थान मान्यता पावलेले आहे. ग्रीक, सुमेरिया, रोम, इजिप्त इ. ठिकाणी ग्रंथालयाचे दाखले आढळतात. काही वेळा असेही दिसून आले की पूर्वी ग्रंथालयांना राजाश्रय मुद्दा मिळत होता. भारतात तक्षशिला, नालंदा, आदी ठिकाणी ग्रंथालय अस्तित्वात असल्याचे दाखले मिळतात प्राचीन काळातील ग्रंथालय राजामहाराजांच्या नियंत्रणा खाली होते. पौराणिक काळा मध्ये संदर्भाचे साधन म्हणुन ग्रंथालयांचा उल्लेख केलेला होता. त्यावेळेचे ग्रंथालय मातीच्या विटा, लाकडी ठोकळा, ताडपत्रे, धर्मपत्रे, धातुच्या पट्टयां इ. स्वरुपात होते. हे साहित्य अभिलेखागृहात संरक्षित करुन ठेवण्यात येत होते सामान्य जनतेस अशा प्रकारच्या साहित्या चा उपयोग करण्यात बंदी होती.

बदल हा निसर्गाचा नियम आहे काळानुसार बदल होत असतो. जुन्या गोष्टी जतन करुन ठेवल्या जातात शिक्षणाने मनुष्य विचार प्रवृत्त होतो. विचार संपत्ती हीच मनुष्याच्या जीवनातील संपत्ती आहे. मुले राष्ट्राची संपत्ती आहे. आजचा विद्यार्थी उद्याचा नागरीक आहे. म्हणुन शाळा हे संस्काराचे माहेर आहे. शाळेत योग्य वयात योग्य संस्कार दिले जातात. सर्व गुण संपन्न सक्षम मुल्यांची जाणीव दिली जाते. शाळेतील विद्यार्थ्यांना परीक्षे पुरते शब्दज्ञान न देता योग्य त्या वाचन सवयी विद्यार्थ्यांत विकसीत झाल्या पाहिजेत त्या दृष्टीने शालेय जीवनातील ग्रंथालयाचे महत्त्व अनन्य साधारण आहे. ग्रंथालय हा शाळेचा आत्मा आहे. विद्यार्थ्यांच्या अभिवृत्ती, अभिरुची यांना महत्त्व देऊन वेगवेगळ्या प्रकारची पुस्तके वाचनालयात असणे आवश्यक आहे. भारतात प्रत्येक तालुका, शहरात ग्रंथालय / वाचनालये दिसुन येतात. विद्यार्थ्यांना वाचनाची व स्वयं अध्ययनाची सवय लावुन एक प्रकारचे औपचारिक शिक्षण देण्याचे कार्य ग्रंथालया द्वारे केले जाते. शिक्षकांनी शिकविलेल्या एखाद्या विषया संदर्भात विद्यार्थ्यांना शंका आल्यास पुन्हा शिक्षकाकडे जाऊन त्या अडचणीचे निरसन करुण घेण्याचा प्रयत्न सहसा करीत नाही. अशा वेळी विद्यार्थी ग्रंथालयात जाऊन अडचणीचे निरसन करुन घेऊ शकतो विद्यार्थ्यांच्या विषय संबधीत अनेक प्रकारचे साहित्य ग्रंथपालाच्या मदतीने तो घेऊ शकतो. स्वयंअध्ययनास प्रेरित होतो विद्यार्थ्यांचे वय हे संस्कारक्षम वय होय. या वयातील सवयी दीर्घकाळ टीकणाऱ्या असतात शालेय शिक्षणातील ग्रंथालयामुळे गुणात्मक व संख्यात्मक विकास होतो ज्ञानाची कक्षा रुंदावते. वाढत जाते पुस्तके, नियत कालीके वर्तमान पत्रे, हस्तलिखिते, कॅसेट, टेप, सी.डी. संगणक इ. साधनांचा उपयोग होतो. या साठी शालेय ग्रंथालय हे सुसज्ज व अद्यायावत असणे आवश्यक आहे. १० ते १२ वयोगट वाचन संस्कार रुजविण्यासाठी महत्वाचे असते ओल्या मातीलाच आकार देता येतो म्हणून त्यांची अनुकरण प्रियता, आदर्शाची ओढ इ. लक्षात घेऊन दुसरी शिक्षकाकडून शाळेतील विविध उपक्रमाद्वारे विद्यार्थ्यात वाचणाची मूल्ये रुजविता येतील. ज्ञानाच्या कक्षा रुंदावल्या आहेत स्पर्धेचे युग निर्माण झाले आहे. विद्यार्थ्यांना स्पर्धेमध्ये टीकायचे असेल तर स्वयं अध्ययन आवश्यक आहे. स्वप्रयत्न, स्वयंशिक्षण हेच खरे शिक्षण आहे. विद्यार्थ्यात जास्त गुण मिळण्याची इच्छा आढळते त्या साठी स्वकष्ट करण्यापेक्षा तयार साहित्य मिळवुन पाठकरून जास्तीत जास्त गुण मिळण्याची धडपड चालू असते हे पाहीले की सध्याची स्मरणशक्ती वर आधारीत परीक्षा पद्धती किती कुचकामी आहे याची जाणीव होते. वर्गात शिक्षक शिकवितील तेव्हा बघू, ही प्रवृत्ती नाहीशी करुन ग्रंथालयात बसुन अध्ययन करण्याची गरज आवश्यक आहे.

१५ ऑगस्ट १९४७ रोजी भारत स्वतंत्र झाला देशाची

Principal
Hindustani Education Society's
Azad Senior College, Ausa
Hindustani Education Society's Azad Senior College, Ausa
AISHE Code C-7418
Scanned with ACE Scanner
Scanned with OKEN Scanner

VISHWABHARATI
RESEARCH CENTRE

RESEARCH ARENA
ISSN 2320-6263
Vol 5. Issue 11. Feb 2018. pp. 71-82
Paper received: 01 Feb 2016.
Paper accepted: 16 Feb 2017.
© VISHWABHARATI Research Centre

CHALLENGES OF QUALITY EDUCATION IN PRESENT SCENARIO

Dr. Balid Ujwala Shimon

ABSTRACT:

The research paper has been attempted to explore the elements of challenges in quality education. The world is entering into an Information Age and developments in communication. information and technology will open up new and cost-effective approaches for providing the reach of higher education to the youth as well as to those who need continuing education for meeting the demands of explosion of information, fast-changing nature of occupations, and lifelong education. Knowledge, which is at the heart of higher education, is a crucial resource in the development of political democracy, the struggle for social justice and progress towards individual enlightenment.

Key Words: Quality, education, communication, information, knowledge

Dr. Balid Ujwala Shimon: College of B.Ed. Ausa, Dist. Latur (M.S.) India

Hindustani Education Society's Azad Senior College, Ausa AISHE Code C-7418

Principal
Hindustani Education Society's
Azad Senior College, Ausa

Scanned with ACE Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)
UGC Approved Sr.No.64259
Vol - V Issue-IV APRIL 2018 ISSN 2349-638x Impact Factor 4.574

Hindustani Education Society's Azad Senior College, Ausa — AISHE Code C-7418

ग्रामीण भागातील मुलींच्या शाळेतील गळतीच्या समस्या आणि उपाय

डॉ. बलीद उज्वला शिवाने
बी.एड. कॉलेज ऑफ [illegible]

प्रस्तावना :

प्राचीन शिक्षणाचा इतिहास पाहिला असता असे लक्षात येते की, ब्राम्हण, वैश्य, क्षत्रिय व शूद्र असा आकृतीबंध तयार झाला होता. शिक्षण ही ब्राम्हणांचीच मक्तेदारी होती. बहुजन समाज त्यामुळेच अंधारात होता. १९ व्या शतकात भारतीय समाज सुधारकांनी शिक्षणासाठी विशेष प्रयत्न केले. महर्षी कर्वे, आगरकर, जोतिराव फुले, पंडिता रमाबाई राजाराम मोहन रॉय यांनी लोकांच्या विरोधाला जुमानले नाही व स्त्री शिक्षणला सुरुवात केली. स्त्री संरक्षणासाठी कायदे होत होते. पण ते स्विकारण्याचे धैर्य त्यांच्यात नव्हते सती प्रथा, बालविवाह रुढी परंपरा चालूच होत्या. हे नष्ट करण्यासाठी स्त्री शिक्षणाची गरज होती. शिक्षणाने जीवन संपन्न होते ही कल्पना ब्रिटिशांच्या काळात आपणाकडे आली.

- **प्लेटो** : मानवी जीवनात शिक्षण हे अमृत आहे. सर्वांग संपूर्ण व्यक्तीमत्वाचा लोकशाहीस पूरक माणूस या संज्ञेला पात्र होईल असा नागरिक निर्माण करणे हे शिक्षणाचे मुख्य प्रयोजन आहे.
- **जॉन डुई** :मानवी शक्तींना वळण लावून त्यांना समाज कार्यासाठी सक्षम करणे हे शिक्षणाचे उद्दिष्ट होय.
- **पं. जवाहर लाल नेहरु** :- मुलगा शिकला तर तो व्यक्तीगत विकास साधतो. एक मुलगी शिकली तर ती सारे कुटुंब प्रगतीपथावर नेते.
- **महात्मा गांधी** :- एखादया देशातील लोकांची संस्कृती आणि सभ्यता पहायची असेल तर त्या देशातील स्त्रियांचा दर्जा आणि त्यांच्या स्थितीची पाहणी केली की पुरे.

आज ही मुलींना (स्त्रियांना) शिक्षणाचे महत्त्व म्हणावे तितके समजले नाही. पुरुष साक्षरतेचे प्रमाण ७५.८५ टक्के तर स्त्रीयांचे ५४.१६ टक्के आहे. शिक्षणाची स्थिती सुधारत असली तरी हे प्रमाण समाधान कारक नाही.

उद्दिष्टे :

- ग्रामीण भागातील मुलींच्या शाळेतील गळतीचा अभ्यास करणे.
- ग्रामीण भागातील मुलींचा शिक्षणा बाबतचा दृष्टीकोन अभ्यासणे.
- ग्रामीण भागातील मुलींच्या शाळेतील गळतीच्या कारणांचा शोध घेणे.
- ग्रामीण भागातील मुलींच्या शाळेतील गळतीच्या समस्यांवर उपाय योजना सुचविणे.

गृहीतके :

- आर्थिक विषमतेमुळे मुलींची शिक्षणात उदासीनता आहे.
- लहान भावडांना सांभाळण्यासाठी मुलींना शिक्षणा पासून वंचित रहावे लागते.
- प्राथमिक स्तरावरील मुलींना भौतिक सुख सुविधा उपलब्ध होत नाहीत.
- प्राथमिक स्तरावरील मुलींना शैक्षणिक मार्गदर्शन मिळत नाही.
- प्राथमिक स्तरावरील मुलींना आरोग्य समस्या, सामाजिक समस्या असतात.
- मुलींच्या शिक्षणासाठी काही पालक उदासीन असतात.
- मुलींना शिक्षणासाठी परगावी जाण्यास काही पालक परवानगी देत नाहीत.

Principal
Hindustani Education Society's
Azad Senior College, Ausa
Scanned with ACE Scanner
Scanned with OKEN Scanner